

3-3 ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE

Vzhledem k tomu, že v česky psané odborné i populární literatuře je terminologie ohledně eutanazie značně nejednotná a neustálená a občas se objevují zejména anglicismy, budou v následující části upřesněny některé základní pojmy týkající se eutanazie a pojmy s eutanazií související. Některé z nich se již objevily v předchozím textu, jiné se dále teprve objeví. Souběžně s českými termíny budou uváděny i jejich anglické ekvivalenty.

Eutanazie – slovo pochází z řečtiny: předpona εὖ (eu) znamená dobrý/dobře; podstatné jméno θάνατος (thanatos) znamená smrt. Etymologicky tedy znamená „dobrou smrt“.

Dystanzie – slovo pochází z řečtiny: předpona δυσ (dys) znamená opak dobrého, tj. nedobrý, špatný, vadný, nezdařený; kořenem slova je podstatné jméno θάνατος (thanatos) – smrt. Dystanzie je tedy označením pro „špatnou smrt“, „nedobrou smrt“. Obvykle se ho užívá ve významu „zadržování smrti“, „odsouvání smrti“, „nepřijetí smrti“ či „popírání faktu smrti a smrtelnosti“.

Z normativního hlediska je pak označením způsobu, jak se umírat nemá, je „zpackaným umíráním“, „špatným umíráním“, „nedobrou smrtí“; je postupem, který je v rozporu se zásadou medicínské přiměřenosti (*medically appropriate treatment*).

Dobrovolná/vyžádaná eutanazie (voluntary euthanasia) – je vyžádanou smrtí z rukou lékaře; lékař medicínskými prostředky (letální dávkou jedu či léku) usmrtí kompetentního pacienta, který si od lékaře usmrcení vyžádá a podstoupí ho dobrovolně a s rozmyslem.¹¹⁹

.....

119 Jako příklad lze uvést definici Waltera Glannona: „Dobrovolná eutanazie se týká pacienta, který dobrovolně a trvale požaduje, aby někdo aktivně ukončil jeho život“ („voluntary euthanasia involves a patient making a voluntary ▶

Nedobrovolná/nevyžádaná eutanazie (*non-voluntary euthanasia*) – je nevyžádanou a nedobrovolnou smrtí z rukou lékaře; lékař medicínskými prostředky (letální dávkou jedu či léku) usmrtí nekompetentního pacienta, který eutanazii nevyžaduje, protože kompetentní ještě není (například novorozenec či malé dítě) nebo kompetentní už není (například pacient v kómatu či ve stavu těžké demence). Je usmrcením člověka, který o usmrcení žádát nemůže, a jako taková je nevyžádaná. Je rovněž usmrcením člověka, který usmrcení nepodstupuje dobrovolně, je tedy zároveň i nedobrovolná, není výrazem autonomního rozhodnutí pacienta. Motivací tohoto usmrcení je lékařova interpretace dobra pacienta, resp. pacientova nejlepšího zájmu. Jako taková je rovněž projevem lékařského paternalismu.

Nucená eutanazie (*involuntary euthanasia*) – je nevyžádanou a nedobrovolnou smrtí z rukou lékaře, na rozdíl od předchozí nese další znaky disrespektu a nucenosti; lékař medicínskými prostředky (letální dávkou jedu či léku) usmrtí kompetentního pacienta, aniž by se zajímal o jeho vůli, zda chce či nechce být usmrcen. Pokud pacient chce žít, nemůže být jeho právo žít převáženo a anulováno přesvědčením někoho druhého, že pro daného pacienta bude smrt přínosem. Protože jde o usmrcení člověka, který by možná nechtěl být usmrcen, je otázkou, zda takové jednání vůbec řadit pod eutanazii nebo spíše pod vraždu, byť možná „ze soucitu“. Někteří autoři toto jednání neodlišují od vraždy, a to ani tehdy, pokud je tato forma eutanazie provedena u pacienta s velkým

.....

and persistent request that someone actively cause his or her death“). – Viz GLANNON, W. *Biomedical Ethics*. New York–Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 129.

Pro definování *involuntary euthanasia* a *nonvoluntary euthanasia* Glannon používá jako klíčový termín „zabití“ (killing). – Srov. tamtéž.

strádáním a bolestí.¹²⁰ Tato forma eutanazie se v současné literatuře objevuje spíše ojediněle,¹²¹ má blíže k eutanazii praktikované za nacismu než k eutanazii praktikované na základě svobodného rozhodnutí toho, kdo ji podstupuje. Tato forma eutanazie je eutanazií nevyžádanou; někteří ji označují za nedobrovolnou a termín „nevyžádaná eutanazie“ vyhrazuje pouze posledně uvedené formě eutanazie (tj. *non-voluntary euthanasia*). Tato forma zabítí je nejen medicínským paternalismem (lékař rozhodne, co je pro pacienta nejlepší), ale i brutálním ignorováním člověka, jeho svobody, autonomie a dignity, neboť je prováděna v situaci, kdy pacient má kapacitu, aby jednal, a rozhodovací kompetenci. Proto se jako přiměřenější český ekvivalent jeví termín „nucená“, případně „vnucená“ či „násilná“ eutanazie, neboť jde o zjevné násilí na člověku. Ve své podstatě jde o vraždu.

Aktivní eutanazie (*active euthanasia*) – je usmrcením (*kill*ing) pacienta přímou činností lékaře (aktivním konáním). Pro upřesnění a jednoznačnost se často používá termín **dobrovolná aktivní eutanazie (*voluntary active euthanasia*)** právě kvůli zdůraznění pacientovy aktivity (eutanazii explicitně vyžaduje).

Dobrovolná aktivní eutanazie (*voluntary active euthanasia, VAE*) – je pacientem dobrovolně zvolená smrt, kdy následně lékař vyvine aktivitu (zpravidla podá letální dávku léku), kterou přímo ukončí život pacienta, jenž to prokazatelně požadoval. Znamená to tedy

.....

120 “Involuntary euthanasia seems indistinguishable from murder: even if a person is in great and un-relievable pain, if he wants to live, this right to life over-rides any belief on our part that death would be beneficial to him.” TALBOT, M. *Bioethics: An Introduction*. Cambridge–New York: Cambridge University Press, 2012, s. 227.

121 Srov. BEAUCHAMP, T. L. Introduction. In: BEAUCHAMP, T. L. (ed.) *Intending Death: The Ethics of Assisted Suicide and Euthanasia*. Upper Saddle River/NJ: Prentice Hall, 1996, s. 3.

oboustrannou aktivnost a oboustrannou dobrovolnost: pacient vědomě a dobrovolně požaduje usmrcení a lékař ho rovněž aktivně (se záměrem způsobit smrt pacienta) a dobrovolně (je ochotný přímo způsobit smrt pacienta) provádí. Tento termín je rozšířený zejména v diskurzu eutanazie v Beneluxu jako vymezení toho, co vlastně eutanazie je: eutanazie ve své podstatě je jen eutanazií dobrovolnou (vyžádanou pacientem) a aktivní, tzn. aktivním přímým a záměrným usmrcením.

Spornými zůstávají další podmínky pacientovy žádosti, které musí být naplněny, aby lékař mohl eutanazii provést.¹²²

Pasivní eutanazie (*passive euthanasia*) – je způsobením smrti nekonáním (*letting die*). Do tohoto nekonání patří řada postupů, jako je neresuscitování, redukování terapie (viz níže), přechod na paliativní péči. Koncept pasivní eutanazie stojí na přesvědčení, že pacient zemřel v důsledku lékařova nekonání, nikoliv v důsledku letální patologie způsobené terminální progresí choroby, nebo na nerozlišování mezi usmrcením (*killing*) a ponecháním zemřít (*letting die*), jak tomu je zejména v konsekvencialismu. Termín pasivní eutanazie se v literatuře, mnohdy zcela nekriticky, objevuje doposud, byť se od jeho používání v poslední době ve značné míře upustilo.

.....

122 Jako příklad těchto podmínek je možné uvést tzv. rotterdamská kritéria stanovená rotterdamským soudem v roce 1981: pacient musí mít nesnesitelnou bolest, musí být plně při vědomí, musí dobrovolně žádat o usmrcení, musí mu být nabídnuty alternativy k eutanazii a čas na jejich uvážení, nesmí existovat jiné schůdné řešení situace, pacientova smrt nesmí způsobit zbytečné strádání druhým, rozhodování o eutanazii se musí účastnit více než jedna osoba, eutanazii smí provést pouze lékař, lékař musí rozhodování o smrti věnovat velkou péči. – Viz např. GOMEZ, C. F. *Regulating Death: Euthanasia and the Case of the Netherlands*. New York: Free Press, 1991, s. 32.

Příkladem jiných specifikujících podmínek je „nesnesitelné strádání“ (unbearable suffering) nebo terminální stadium onemocnění.

V literatuře se v souvislosti s rozlišováním na „aktivní“ a „pasivní“ eutanazii objevoval termín „přikloněné“ a „odkloněné“ stříkačky. Tato metafora je nejen úplně matoucí, ale i zjevně nesmyslná. O „přiklon“ či „odklon“ injekční stříkačky tu vůbec nejde, resp. „přiklon“ a „odklon“ tu nic nevysvětlují. I v situaci tzv. odkloněné stříkačky (pasivní eutanazie) zůstává stříkačka „přikloněná“, protože jsou dále léčeny symptomy progredující choroby. „Odklon“ spíše asociuje neposkytování léčby, která může (a má) být poskytována, což ovšem je přímým opakem toho, co se reálně děje: bolest umírajícího pacienta je léčena, a to i „přikloněnou stříkačkou“ (např. injekční podávání morfinu).

Termín „pasivní eutanazie“ je podrobněji analyzován a kritizován v kapitole Spor o „pasivní“ eutanazii (5.1). Tento termín působí zásadní problém a velké nedorozumění pro běžnou klinickou praxi, neboť předpokládá dvě, navíc výrazně odlišné eutanazie. Pasivní eutanazie ve skutečnosti neexistuje (nezachraňování pacienta umírajícího na letální patologii není eutanazií). Eutanazií je pouze eutanazie *aktivní*, tj. přímé aktivní usmrcení pacienta lékařem. Trvání na těchto dvou eutanaziích by působilo obrovské potíže, pokud jde o diskusi o eutanazii i v běžné klinické praxi.

Medicínská marnost (*medical futility*) – je postup, který je sice technicky možný a dostupný, ovšem pro daného pacienta v dané klinické situaci medicínsky nesmyslný, protože není schopný pacienta ani vyléčit, ani zvrátit jeho infaustní prognózu, ani poskytnout pacientovi objektivně významný medicínský přínos nebo přínos, o něž by pacient stál, protože by pro něho byl subjektivně významný. Marná léčba představuje neúspěšnou snahu vyléčit pacienta, neboť ten je daným postupem (*treatment*)¹²³ nevléčitelný. Pak zároveň jde o zbytečně vynaložené úsilí.

.....

123 Ze sémantického hlediska je situace specifická tím, že v diskurzu dominující anglosaské jazykové oblasti jsou používány souběžně dva termíny: „therapy“ (léčba) a „treatment“ (postup). Podobné rozlišení je v románských ►